

28.3.2001

TYÖN TULEVAISUUS SUOMESSA
- tulevaisuuspolitiikan suuntavivoja
 Ajankohtaiskeskustelu torstaina 19.4.2001 kello 18.00

*Tulevaisuuspolitiikassa ensin arvioidaan pitkän aikavälin kehitys
 ja tällä perusteella päädytään välittömiin päätöksiin*

Sisällys:**1. PÄÄSANOMA****2. TYÖN TULEVAISUUSKARTAN LÄHTÖKOHDAT****3. TYÖN TULEVAISUUSKARTTA**

I	Nykytilan heikkoudet ja vahvuudet
II	Visio työn tilasta vuonna 2015
III	Megatrendejä
IV	Heikkoja signaaleja
V	Skenaariot 2000 - 2015
VI	Strategiat 2000 - 2015

4. TULEVAISUUSPOLITIIKAN VÄLITTÖMÄT TOIMENPITEET

I	Suomalaisen perhe- ja väestöpolitiikan haasteet
II	Investoinnit koulutukseen ja tutkimukseen
III	Verotuksen uudistaminen
IV	Suomipolitiikka ja eriytyvä aluepolitiikka

5. EDUSKUNNAN TULEVAISUUSPOLITIIKAN KEHITTÄMINEN

1. PÄÄSANOMA

Yhteiskunnan tulevaisuuden suunnanvalinnat edellyttävät syvällistä ja jatkuvaa keskustelua. Tulevaisuusvaliokunnan tehtävä on aktiivisesti osallistua tähän keskusteluun luomalla pitkäjänteiset edellytykset tulevaisuus pohdinnalle eduskunnassa ja laajemminkin. Tällä hetkellä yhteiskunnan suurimpia tulevaisuuden haasteita Suomessa ja maailmanlaajuisesti ovat tietoyhteiskunnan ja uuden talouden aikaansaamat muutokset työssä ja työelämässä. Tästä syystä valiokunta on valinnut tämän vaalikauden tulevaisuuspolitiikan pääteemaksi työn tulevaisuuden arvioinnin.

Keskusteluasiakirjassaan "Työn tulevaisuuden 10 kipupistettä", josta eduskunta kävi ajankohtaiskeskustelun 15.3.2000, tulevaisuusvaliokunta esitti ongelmia, joiden ratkaiseminen on tärkeätä Suomen hyvän tulevaisuuden kannalta. Valiokunta on jatkanut työskentelyään työn tulevaisuuden selvittämiseksi. Soveltamalla tulevaisuustutkimuksessa keskeistä skenaariotyöskentelyä se on luonut työn tulevaisuuskartan, jossa lähtökohtana on Suomi yhtenäisessä, eriytyvässä tai kriisiytyvässä EU:ssa.

Valiokunta on tulevaisuuskartan perusteella laatinut ehdotuksen tulevaisuuspolitiikan välittömistä toimenpiteistä, jotka ovat kaikissa tapauksissa tarpeen työn edellytysten ja hyvän työelämän turvaamiseksi. Valiokunta esittää, että ehdotukset välittömiksi toimenpiteiksi otetaan huomioon valtioneuvoston valmistellessa eduskunnalle annettavaa seuraavaa tulevaisuusselontekoa ja siihen liitettävää väestöpoliittista selontekoa.

Välittömät toimenpiteet eivät ole kattavia, vaan niissä on keskitytty asioihin, joita valiokunnan käsittelyssä on pidetty erityisen tärkeinä Suomen tulevaisuuden kannalta. Valiokunta haluaa tällä tavalla avata keskustelun ja jättää keskustelijoille tilaa omiin avauksiin. Toimenpide-ehdotukset keskittyvät seuraaviin kohtiin:

- Suomalaisen perhe- ja väestöpolitiikan haasteet
- Investoinnit koulutukseen ja tutkimukseen
- Verotuksen uudistaminen
- Suomalaispolitiikka ja eriytyvä aluepolitiikka

Työskentelyllään valiokunta on halunnut samalla luoda työmenetelmän, jota se tulevaisuudessa käyttää aina vaalikauden ensimmäisillä valtiopäivillä. Menetelmällä uusi valiokunta luotsataan tulevaisuustyöhön kulloinkin erikseen määriteltävällä teemalla, josta se toisilla valtiopäivillä toivoo valtioneuvoston antavan tulevaisuusselonteon eduskunnalle.

Eduskunnan perinteinen työtapana on ollut pääasiassa reaktiivista eli vastaamista valtioneuvostosta tuleviin aloitteisiin. Vuonna 1999 tehty päätös vakinaistaa tulevaisuusvaliokunta oli eduskunnan selvä tahdonilmaus vahvistaa tulevia haasteita ennakoivaa eli proaktiivista otetta eduskuntatyössä. Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että tulevien haasteiden määrätietoinen tarkastelu tulee sisällyttää eduskunnan normaaliin työskentelyyn.

Valiokunta ehdottaa eduskunnan menettelytavaksi, että vaalien jälkeen valittu uusi tulevaisuusvaliokunta valitsee muita valiokuntia kuultuaan tulevaisuuden kannalta ajankohtaisen teeman, josta valiokunta laatii ensimmäisenä vuonna tulevaisuusselvityksen tai tulevaisuuskartan. Eduskunnan hyväksymä selvitysmietintö on pohjana valtioneuvoston laatiessa vaalikauden toisena vuonna eduskunnalle annettavan tulevaisuusselonteon.

2. TYÖN TULEVAISUUSKARTAN LÄHTÖKOHDAT

Tulevaisuuden haasteiden tarkasteluun perustuen tulevaisuusvaliokunta on valinnut pääteemaksi tällä vaalikaudella työn tulevaisuuden arvioinnin. Keskusteluasiakirjassaan "Työn tulevaisuuden kipupisteitä", josta eduskunta kävi ajankohtaiskeskustelun 15.3.2000, tulevaisuusvaliokunta esitti ongelmia, joiden ratkaiseminen on tärkeää Suomen hyvän tulevaisuuden kannalta.

Tulevaisuusvaliokunta on jatkanut työskentelyään työn tulevaisuuden selvittämiseksi. Uutena työskentelymuotona on syksystä 1999 lähtien hyödynnetty tulevaisuuden arviointiin soveltuvia skenaariotyöskentelyn menetelmiä. Saadun kokemuksen perusteella valiokunta katsoo, että laajasti tulevaisuuden kehitysmahdollisuuksia kartoittavasta työskentelystä tulisi kehittää vaalikausittain toistettava työmuoto.

Lopputuloksena on tulevaisuuskartta, joka sisältää seuraavat osakokonaisuudet:

1. Nykytilanteen näkyvissä olevat uhat ja mahdollisuudet
1. Yhteinen visio tavoiteltavasta tilasta
2. Merkittävimmät megatrendit, joihin toiminnalla tulee varautua
3. Heikot signaalit, jotka ovat muuttamassa kuvaa tulevaisuudesta
4. Keskeiset mahdolliset tulevaisuuden kehityskulut (skenaariot), joihin toiminnalla on varauduttava
5. Mahdolliset strategiset linjaukset
6. Ehdotukset välittömiksi toimenpiteiksi

Taustana skenaariotyölle ovat olleet valiokunnan aikaisemmat mietinnöt ja asiakirjat. Näitä ovat kansainvälistä kehitystä tarkastelevan vuoden 1997 mietinnön teesit Suomen menestystekijöistä. Näitä on täydennetty vuoden 1998 mietinnön poliittisilla hyvinvointimallin uudistusvaatimuksilla sekä lopuksi jo mainitulla työn kipupisteiden pohdinnalla.

Työskentelyn pohjaksi valiokunta arvioi ensimmäiseksi suomalaisen yhteiskunnan *nykytilan* työn ja työllisyyden kannalta erittelemällä joukon vahvuuksia ja heikkouksia. Tähän arvioon ei sisälly poliittista kannanottoa. Pyrkimyksenä on ollut luonnehtia maamme nykyistä tilannetta mahdollisimman objektiivisesti ja monipuolisesti.

Tämän jälkeen valiokunta asiantuntijoita kuullen keskusteli 15 vuoden päässä olevasta tulevaisuudesta ja eritteli työhön liittyviä toivottavia näkökohtia. Näin muodostui *visio 2015*, joka on valiokunnan poliittisen tahdon ilmaisu. Visio ei ole ennuste eikä suunnitelma, vaan melko realistinen, valiokunnan mielestä tavoiteltava tila. Skenaariotyön tarkoituksena on pyrkiä esitettyyn visioon mahdollisimman onnistuneesti riippumatta tulevaisuudessa maata ulkopuolisilta tahoilta kohtaavista yllätyksistä ja muista vaikuttavista tekijöistä.

Strategioiden laatimisen avuksi valiokunta eritteli joukon kysymyksiä, joita voidaan pitää todennäköisinä tai mahdollisina tarkasteltavana ajanjaksona. Näin syntyivät *megatrendit*, joita valiokunta piti todennäköisinä tulevaisuuden tapahtumaketjuina tai olosuhteina. Megatrendit voivat olla myönteisiä tai uhkaavia. Ne eivät ilmennä millään tavoin valiokunnan tavoitteita tai toiveita. Megatrendien rinnalla valiokunta esitteli joukon ns. *heikkoja signaaleja*, jotka ovat luonteeltaan pieniä, vihjeenomaisia ilmiöitä, joiden voi kuitenkin odottaa tulevaisuudessa paisuvan merkittäviksi, megatrendien kaltaisiksi.

Seuraavaksi valiokunta eritteli Suomen tulevaisuuden mahdollisuuksia *kolmen skenaarion* valossa. Skenaariot eivät ole tavoitteita. Ne ovat vaihtoehtoja toisilleen ja ne peittävät jollakin alueella mahdollisimman kattavasti tulevaisuuden erilaiset mahdollisuudet. Valiokunta valitsi skenaarioiden *vaihtelun määrääväksi tekijäksi EU:n tulevaisuuden kehityksen* ja päätti arvioida Suomen tulevaisuutta 1) yhtenäisen, 2) eriytyvän ja 3) kriisiytyvän EU:n valossa. Todettakoon, että valiokunta katsoi EU:n tulevan kehityksen olevan suuressa määrin riippumaton Suomen toimenpiteistä. Tarkoituksena on siis pohtia niitä keinoja, joilla Suomi voi reagoida eri skenaari-

riovaihtoehtoihin siten, että valiokunnan esittämä visio eli tavoitetila toteutuisi mahdollisimman hyvin näistä ulkoisista olosuhteista riippumatta.

Valiokunta jakautui kolmeen työryhmään, joista jokainen esitti strategian, jolla Suomen tulisi toimia erilaisissa EU:n kehitysvaihtoehtoissa. Skenaariota 1 vastaa strategia 1, skenaariota 2 strategia 2 ja skenaariota 3 strategia 3. Strategiat ovat koko valiokunnan kannanottoja, mutta niissä korostuu kunkin työryhmän oma näkemys. Strategioita laadittaessa on pyritty tuomaan esiin lähinnä kaksi seikkaa. Ensinnäkin valiokunta katsoo, että Suomella on EU:n kehityksestä riippumatta hyvät mahdollisuudet kehittyä kohti tavoiteltavaa visiota. Toiseksi eri strategioilla on pyritty korostamaan Suomen toimenpiteiden erilaisuutta ulkoisten olosuhteiden seurauksina.

Näin syntyneet kolme erilaista strategiaa jaoteltiin alaotsikoilla 12 kokonaisuuteen, joista jokaisen kohdalla tulisi näkyä toimenpiteiden riippuvuus ulkoisesta kehityksestä. Kokonaisuudet ovat laajoja yhteiskunnallisia kysymyksiä, jotka kaikki ovat läheisessä kosketuksessa työn luonteeseen tulevaisuudessa.

Viimeisenä vaiheena, skenaariotyöskentelyn johdonmukaisena lopputuloksena, tulevaisuusvaliokunta esittää tämän keskusteluasiakirjan 4. luvussa joukon *lyhyen tähtäyksen välittömiä toimenpiteitä*, joihin kuluvalle vaalikaudella pitäisi maassamme ryhtyä osin riippumatta siitä, minkälaisiin ulkoisiin olosuhteisiin Suomi tulevien vuosikymmenten aikana esimerkiksi EU:n jäsenenä joutuu. Välittömät toimenpiteet eivät ole normaali poliittinen kannanotto, vaan seuraus visiosta. Skenaariotyöskentelyn tarkoituksena on juuri pitkän tähtäyksen poliittisen kannanoton ja objektiivisen, johdonmukaisen päättelyn seurauksena päätyä niihin välittömiin toimenpiteisiin, joihin kuluvalle vaalikauden aikana joka tapauksessa olisi syytä ryhtyä. Tällä tavoin esitetyt välittömät toimenpiteet eivät ole ensisijaisesti reagointia vallitsevaan tilanteeseen kuten useat muut poliittiset päätökset, vaan tulevien olosuhteiden ennakkointia ja varautumista niihin mahdollisimman hyvin.

Skenaariotyöskentelyyn kuuluu myös sellaisten vaihtoehtoisten toimenpiteiden löytäminen, joilla pystytään selviytymään tietystä skenaariosta ja löytämään selviytymistie jopa pahimman uhkakuvan toteutuessa. Tästä syystä ehdotetuista välittömistä toimenpiteistä jotkut voivat olla hyviä vain yhden skenaarion ja sen mukaisen strategian kannalta, mutta saattavat olla suorastaan vahingollisia toisen skenaarion ja strategian kannalta.

3. TYÖN TULEVAISUUSKARTTA

I Nykytilan heikkoudet ja vahvuudet

Työn nykytilaa Suomessa luonnehdittiin esittämällä 9 heikkoutta ja 7 vahvuutta.

Heikkoudet:

1. Alueelliset ja paikalliset erot
2. Ikääntyneiden työpanoksen heikko käyttö
3. Verokiila ja verotuksen rakenne
4. Harmaa talous
5. Uusien pk-yritysten esteet, yrittäjyyden heikko asema
6. Työuupumus
7. Korkea rakenteellinen ja pitkäaikainen työttömyys
8. Osaajien puute, puutteet koulutuksen suuntaamisessa ja resursseissa
9. Jakautuminen osaajiin ja syrjäytyneisiin

Vahvuudet:

1. Oppimiseen innostunut perinne
2. Osaamisintensiivisen tuotannon kasvu
3. Perinteisen tuotannon kilpailukyky ja laatu
4. Pohjoismainen hyvinvointimalli ja konsensusyhteiskunta vakauden varmistajina
5. Koko väestön koulutus tasa-arvon ja osaamisen perustana
6. Työllisten määrän kasvu
7. Kasvua tukeva talouspolitiikka

II Visio työn tilasta vuonna 2015

Visio on toivottava ja mahdollinen työn tila vuonna 2015. Visio on toiveikkaampi kuin ennuste, mutta realistisempi kuin utopia. Visio esitettiin 13 lauseella, joiden välillä pyrittiin välttämään sisäistä ristiriitaa.

1. Sosiaalisesti ja alueellisesti ehyt ja turvallinen Suomi, perustana 80 % työssäkäyntiaste
2. Suomessa on lukuisia osaamiskeskustoja, pääkaupunkiseutu Euroopan johtavia
3. Osaamiseen ja tietoon perustuvien teollisuuden ja palvelujen osuus suuri
4. Ulkomaiset asiantuntijat täydentävät suomalaista osaamista
5. Tutkimus- ja tuotekehitysinvestoinnit maailman huipputasoa
6. Maaseutualueet ja matkailu tärkeitä toimialoja
7. Tieto- ja viestintäteknikan avulla ihmiset voivat vuorovaikutuksessa valita työ- ja elinympäristönsä vapaasti
8. Verkostoitunut toimintatapa nostaa ja monipuolistaa elämän laatua
9. Työ ja uuden oppiminen ovat innostuneen ja aktiivisen yhdessätoimimisen perusta
10. Yhteiskunta ottaa huomioon työsuhteiden erilaisuuden ja arvostaa myös vähemmän vaativia työtehtäviä
11. Perheajan ja työelämän yhteensovittamista on helpotettu
12. Työssä ja palkkauksessa on toteutettu sukupuolten tasa-arvo
13. Kulttuurin ja taiteiden merkitys on oivallettu

III Megatrendejä

Megatrendi on ilmeinen suuren luokan tulevaisuuden kehityskulku, johon Suomi ei voi sanottavasti vaikuttaa, mutta joka vaikuttaa Suomen työn tulevaisuuteen ja joka pitäisi ottaa huomioon. Megatrendejä esitettiin 16 iskulauseen muodossa.

1. Maailmantalous muuttuu ratkaisevasti globalisaation myötä; globaalit yritykset lisäävät valtaansa
2. Työmarkkinat muuttuvat maailmanlaajuisiksi
3. Kansainvälisissä suhteissa erilaiset integraatiot etenevät
4. Maapallon väestönkasvu jatkuu keskittyen kehitysmaihin
5. Ympäristöongelmat syvenevät useissa eri muodoissa ja niiden ratkaiseminen on hidasta
6. Uusi teknologia vyöryy kaikille aloille
7. Elinikä pitenee perustuen toisaalta parantuneeseen ravintoon ja hygieniaan ja toisaalta lääketieteen kehitykseen
8. Teollisten maiden väestö ikääntyy ja syntyvyys alenee
9. Rikollisuus, terrorismi ja huumeiden käyttö lisää turvattomuutta
10. Köyhyyden aiheuttama anarkia lisääntyy kehitysmaissa
11. Elämysteollisuus valtaa alaa
12. Media globalisoituu, sen yhdenmukaistava vaikutus ja sensaatiohakuisuus lisääntyvät
13. Internet vahvistuu porttina yksilölliseen tiedon saantiin

14. Osaaminen ja hyvinvointi keskittyvät, eriarvoisuus kärjistyy maailmassa, mosaiikkimaisuus lisääntyy
15. Pehmeät arvot vahvistuvat
16. Kulttuurit törmäävät, yllätyksellisyys lisääntyy

IV Heikkoja signaaleja

Heikot signaalit ovat jo nyt nähtävissä olevia merkkejä, jotka voivat tarkasteltavana ajanjaksona kasvaa merkityksellisiksi. Heikkoja signaaleja esitettiin 13 iskulauseen muodossa.

1. Internetin uudet sovellutukset
2. Geenitekniikan ja neurologian kehitys
3. Esitykset Euroopan liittovaltiokehityksestä
4. Intian ja Kiinan väestökehitys ja kulutustason nousu
5. Yksittäiset ympäristökatastrofit eri puolilla maailmaa
6. Miehittämätön tekniikka eri aloilla
7. Yhteiskunnallinen räjähdysherkkyys kolmannessa maailmassa
8. AIDSin hallitsematon leviäminen ja uusien sairauksien syntyminen
9. Siirtolaisvirtojen lisääntyminen ja torjuminen (haiderismi)
10. Monopolirakenteiden, esimerkiksi Microsoftin ylivallan murtuminen
11. Seattlesta alkanut kansalaisvaikuttamisen prosessi
12. Eettisten näkökohtien huomioonottaminen yritystoiminnassa
13. Huoli median ylivallasta puhuttaa

V Skenaariot 2000 - 2015

Skenaario on kuvaus, jolla luonnehditaan mahdollista tulevaisuuden kehityskulkua ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tässä työssä skenaariolla tarkoitetaan lähinnä kokonaisuuksia, joihin Suomi ei yksin voi vaikuttaa ja jotka liittyvät Euroopan kehitykseen. Skenaarioita esitettiin kolme, kukin viidellä kuvaavalla lauseella.

1. Yhtenäinen EU

- EU suhteellisesti nykyistä vahvempi maailmassa
- Reunavaltioilla edelleen vaikutusvaltaa
- EU yhtenäinen kokonaisuus
- Suhteet Venäjään normaalit
- EU:n lainsäädäntö melko yhtenäinen

2. Eriytyvä EU

- EU säilyttänyt suhteellisen globaalin asemansa
- Reunavaltioiden vaikutusvalta heikentynyt
- EU blokkiutunut yhtenäinen kokonaisuus
- Suhteet Venäjään eriytyneet
- EU:n lainsäädäntö vaihtelee blokeittain

3. Kriisiytyvä EU

- EU:n globaali asema ja valta nykyistä heikompi
- Reunavaltiot joutuvat toimimaan erillään
- EU sisäisesti hajanainen, EU:lla vahva ydin
- EU:n suhteet Venäjään tulehtuneet
- EU:n lainsäädäntö kirjava, Suomi päättää yksin lainsäädännöstään

VI Strategiat 2000 - 2015

Kukin strategia liittyy tiettyyn skenaarioon. Se on Suomen tapa toimia, mikäli vastaava skenaario toteutuu. Strategialla pyritään pääsemään niin lähelle visiota kuin mahdollista. Strategiat ovat erilaisia, koska ei voida ajatella, että kaikissa vaihtoehdoissa voidaan toimia samalla tavalla. Periaatteessa kohti visiota voitaisiin pyrkiä useammallakin tavalla myös kunkin skenaarion tapauksessa. Tähän mahdollisuuteen on viitattu esittämällä kunkin strategiakuvausten alussa lyhyesti joku vaihtoehtoinen strateginen linjaus, jota ei ole kuitenkaan otettu lähtökohdaksi. Esitettyjen päästrategioiden ohella vaihtoehtoiset linjaukset voivat kuitenkin vaikuttaa ehdotettaviin lähiajan toimenpiteisiin.

Tietyt linjaukset ovat kaikissa strategioissa tärkeitä, ainakin lähitulevaisuuden kannalta. Tällaisia ovat

- tietynasteinen talouden kasvu ja teknologian hyödyntäminen
- globalisaation, tieteen ja teknologian hallinta
- pienen yhteiskunnan sosiaalisen ja luottamuspääoman vahvistaminen
- verkostoituminen taloudessa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa
- työhön kannustaminen kaikissa tuloluokissa ja elämäntilanteissa
- hyvä koulutus ja elinikäinen oppiminen
- vaihtoehtoisten energian tuotantomuotojen löytäminen ja aktiivi globaali vaikuttaminen ilmasto-ongelmien ratkaisuun
- sosiaalisen tietoyhteiskunnan tukeminen siten, että ihmiset ja heidän yhteisönsä ovat suomalaisen tietoyhteiskunnan keskiössä.

STRATEGIAT 2000 - 2015			
	Strategia yhtenäisessä EU:ssa	Strategia eriytyvässä EU:ssa	Strategia kriisiytyvässä EU:ssa
Peruslinjaus	<p>Strategian peruslinjaus on tiivis yhteistyö ja Suomen vahvuuksien pitkäjänteinen hyödyntäminen EU:n puitteissa ja suhteiden rakentaminen EU:n ulkopuolelle koko EU:n edut huomioon ottaen. Strategiaksi on valittu tulevaisuusinvestointeja ja talouskasvua korostava linjaus.</p> <p>Tästä peruslinjauksesta poikkeava painotus voisi olla itseisarvoisen sivistyksen vahva korostus, johon tämän skenaarion muita skenaarioita vakaammat ulkoiset puitteet loisivat edellytyksiä. Klassiset sivistysarvot totuus, hyvyys ja kauneus nostettaisiin keskeisiksi itseisarvoiksi. Taloudellisesta hyödystä riippumatta korostettaisiin aina humaania itseisarvoisuutta. Korostettuja toimintakohdeita olisivat eettinen vastuunotto maailmanlaajuisesta kehityksestä ja esteettisesti korkeatasoiset tuotteet ja elinympäristöt sekä sivistyneet käyttäytymistavat. Luonnontieteiden syvällisen ymmärtämisen ohella tämä merkittäisi lisään-</p>	<p>Suomi joutuu toimimaan taloudellisesti epävarmassa ympäristössä. Strategisena peruslinjauksena on aktiivinen suuntautuminen lähialueyhteistyöhön ja Euroopan ulkopuolisiin maihin sekä kasvukeskusten määrätietoinen kehittäminen.</p> <p>Tästä peruslinjauksesta poikkeava painotus voisi olla alueellisen omatoimisuuden ja omavaraisuuden korostaminen sekä maaseudun kehittäminen laadukkaaksi asuin- ja työympäristöksi etätyön muotoja voimaperäisesti kehittämisen.</p>	<p>Kriisiytyvässä EU:ssa Suomen ulkopuolinen taloudellinen toimintaympäristö on epävakain ja taloudellisen toiminnan ehdot ovat tiukimmat tarkastelluista kolmesta skenaariosta. Tämän skenaarion olosuhteissa on erityisen tärkeää saada mahdollisimman moni ponnistelemaan yhteisen toimeentulon eteen. Perusstrategiaksi on valittu omatoimisuuden ja omavaraisuuden lisääminen maan kaikilla alueilla, kansallista identiteettiä vahvistava sivistys sekä lähialueyhteistyön tehostaminen.</p> <p>Tästä peruslinjauksesta poikkeava linjaus voisi olla toisia skenaarioita keskitetyimmän toimenpitein tapahtuva ponnistelu Suomen menestymiseksi kansainvälisessä kilpailussa. Suomi keskittäisi toimenpiteensä harvoihin vahvuusalueisiin. Sekä julkishallinnon toimin että yritystasolla luotaisiin kahdenvälisiä yhteyksiä EU-maihin sekä erityisesti EU:n ulkopuolisiin maihin.</p>

STRATEGIAT 2000 - 2015			
	Strategia yhtenäisessä EU:ssa	Strategia eriytyvässä EU:ssa	Strategia kriisiytyvässä EU:ssa
	tyviä panostuksia ennen kaikkea tieteiden väliseen yhteistyöhön.		
Pohjoinen ulottuvuus	Suomi terävöittää asemaansa pohjoismaisen elämäntavan ja yhteiskuntapolitiikan vetäjänä EU:ssa. Pohjoinen ulottuvuus on EU:n agendan pysyvä osa ja siihen sisällytetään seuraavat kaksi muotoa: 1) Globaaliverkosto, jossa EU:n lisäksi ovat USA, Kanada ja Norja sekä lähinnä avustuskohdeena Venäjän pohjoiset alueet. Toiminnalla korostetaan luonnon ja alkuperäiskulttuurien elvytystä. 2) Itämeren alueen innovaatio- ja elinkeinoyhteistyö, jonka henkisinä vetäjinä ovat Pohjoismaat. Erityiskohteina ovat Perämerenkaari nopeasti kehittyvänä innovaatioalueena ja Suomenlahti ympäristövaurioiden korjauskohteena.	Tehokkaalla pohjoismaisella ja lähialueyhteistyöllä pyritään korvaamaan EU:n Pohjoinen ulottuvuus. Suomi pyrkii EU:n sisäisessä kaupassa kohottamaan luonnonvarojensa arvon ja ei-materiaalisen osaamisensa arvon itselleen mahdollisimman edulliseksi. Itämeren rannikkovaltioiden kanssa pyritään tiiviiseen yhteistyöhön.	Suomi varjelee lainsäädännöllään luonnonvarojaan, maaperäänsä ja muuta pääomaansa. Suomi elvyttää pohjoismaiset ja Venäjä-suhteensa laajoiksi kehittäen liikenne- ja tietoliikenneyhteyksiä itään. Suomen, Ruotsin ja Norjan toimesta muodostetaan laaja yhteistyöjärjestelmä (valtiot, alueet, yritykset) merkittävän mukana olon mahdollistamiseksi Barentsin kaasulöydösten käyttöönotossa yhteistyössä Venäjän kanssa. Yhdessä naapurimaiden kanssa kehitetään tuotantoteknologiaa ja toimintatapoja, jotka sopivat luonnonvaroiltaan runsaille, mutta ympäristöltään herkästi haavoittuville arktisille alueille.
Elinkeinoelämä	Suomesta luodaan verkostotalouden mallimaa, jossa aito yritysyhteistyö perustuu osaamisen ja tuotannon arvoketjuihin sekä sähköisen talouden systemaattiseen hyväksikäyttöön. Suomalaiset suuntaavat ammattitaitonsa EU:n sisäisessä työnjaossa kannattaviin ja sisällöllisesti haastaviin osaamisalueisiin. Erityistä painoa suunnataan eEurope- ja mEurope-verkottuneisiin toimintoihin ja yhteiskunnallisiin palveluihin, joista kehitetään globaaleja ja vientituotteita. Vahvistetaan energiantuotannon eri vaihtoehtojen edellyttämien teknologisten ja muiden ratkaisujen tutkimusta.	Suomen tietoteollisuus jatkaa vahvana kiinnittäen erityistä huomiota Venäjän sekä Aasian ja Amerikan markkinoihin. Bio- ja geeniteknikasta kehitetään uusi teollisuuden ja palveluiden ala. Metsäteollisuuden tietotaitoa viedään mm Kaakkois-Aasian maihin. Elinkeinoelämää ja koulutusta yhdistämällä vahvistetaan maamme uskottavuutta tärkeiden erityisalueitten kärkimaana. Matkailusta tehdään yksi talouden tukijaloista. Pääkaupunkiseudulle kehitetään seudullisena ja kansainvälisenä yhteistyönä kansainvälinen yrityspuisto. Muodostetaan 7 - 8 alueellista kasvukeskusta ja 10 - 15 muuta vahvaa alueellista keskusta.	Suomi huolehtii perustavimmasta omavaraisuudestaan, esimerkiksi elintarvikkeiden ja energian tuotannon osalta. Energian tuotannossa lisätään erityisesti puun sekä tuulivoiman käyttöä. Suomen ulkomaankauppaa suunnataan monipuolisesti, viennin lisämahdollisuuksia etsitään myös Aasiasta ja Afrikasta sekä Yhdysvalloista.
Infrastruktuuri	Uusinta tieto- ja viestintäteknikkaa hyödynnetään niin liikenteen kuin tietoliikenteenkin palveluisa. Kun liikenneinvestoinnit on samalla keskitetty hyötykustannus-suhteeltaan parhaisiin pääväyliin, vähennetään ajan kulumista liikenneuuhkissa. Suoria lentoyhteyksiä eri kasvukeskuksista ulkomaille lisätään.	Suomen liikenneverkko kehitetään palvelemaan lähialueyhteistyötä ja Euroopan ulkopuolisia yhteyksiä. Moottoritie Turku-Helsinki-Pietari ja muut liikennemäärän edellyttämät moottoritiet rakennetaan. Nopeat junayhteydet rakennetaan pääkeskusten välille ja Pietariin. Infrastruktuuria kehitetään palvelemaan Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoista	Asutus säilytetään koko maassa, siksi toimivaa liikenneverkkoa ylläpidetään ja kehitetään. Myös ajanmukainen tietoliikenneverkko ratkaisee yhä enemmän, siksi tiukennetaan valtion lakiohjausta näiden alojen toimijoihin, tarvittaessa myös valtion budjettitukea käyttäen.

STRATEGIAT 2000 - 2015			
	Strategia yhtenäisessä EU:ssa	Strategia eriytyvässä EU:ssa	Strategia kriisiytyvässä EU:ssa
		yhteistyötä. Tietoliikenneverkoilla palvelaan sisäisiä yhteyksiä sekä lähialueyhteistyötä ja Euroopan ulkopuolisia yhteyksiä. Lentoliikenteellä tarjotaan suorat yhteydet kaikkiin Euroopan pääkeskuksiin.	
Alueellinen kehitys, maaseutu	Kriittistä massaa vaativat toiminnot keskitetään pariinkymmeneen osaamiskeskukseen. Asutus hajautuu yhä laajemmin myös kasvukeskusten ympäristöön. Maaseudusta kehitetään Suomelle ominainen kilpailuvaltti. Yhtäältä luodaan omatoimisuutta korostavia ja elämyksiä tarjoavia matkailupalveluja sekä toisaalta keskitetään maataloustuotanto eurooppalaisen työnjaon mukaan muutamaani kannattaviin tuotteisiin.	Yhteistyötä lähialueiden kanssa elintarviketuotannossa korostetaan. Perustuotteiden tuotannossa pyritään omavaraisuuteen korostetaan tuotteiden puhtautta. Asutuksen jakautumista taajamiin ja haja-asutusalueille edellisen vaatimuksen mukaisesti edistetään. Kehitetään noin 20 verkostoina toimivaa (ei välttämättä alueellista) osaamiskeskusta työllisyyden parantamiseksi ja Suomen kilpailukyvyyn ylläpitämiseksi. Maaseudun kehitys turvataan maa- ja metsätaloudella sekä matkailulla.	Omavaraisuuden merkitystä ja tarpeellisuutta elintarviketuotannossa korostetaan. Kaikkia perustuotteita viljellään ja maitotilat säilytetään eri puolilla maata. Myös maaseutuväestön palvelut turvataan ja hyvän tietoverkon mahdollistamaa etättyötä lisätään.
Ihmisten liikkuvuus	Palkka-, palvelu- ja muulla politiikalla luodaan edellytykset sille, että osaava työvoima pysyy suomalaisina, vaikka yksilöt ja perheet viettävät pitkiäkin aikoja ulkomailla. Liikkuvuus Suomen sisällä lisääntyy ja suomalainen asuu elämänsä aikana vähintään neljällä paikkakunnalla. Kesämökkien muuttaminen myös talviasuttaviksi hyväksytään lailla. Sen seurauksena joustava virtuaalinen työnteko eri paikkakunnilla lisääntyy. Työtilat tehdään muunneltaviksi, ja työaikapankkien avulla luodaan vaihtoehtoja päivittäiseen työaikaan.	Varaudutaan alueellisesti työvoiman vastaanottoon ulkomailta ja työvoiman siirtymiseen ulkomaille. Palkoista, veroista ja ympäristöstä huolehtien taataan, että Suomessa riittää osaavaa työvoimaa. Maan sisäinen muuttoliike otetaan huomioon kaavoituksessa. Edullisia yhteyksiä luodaan Euroopan ulkopuolelle.	Kaavoituksella ja subventoivalla aluepolitiikalla varmistetaan, että koko maa säilyy asuttuna. Otetaan käyttöön valtion toimintojen hajasijoitus. Kuljetustukea lisätään ja muuttotappioalueella kasvatetaan pienyritysten määrää poistamalla pieniltä yrityksiltä työnantajamaksut. Koulutetun väen pitämiseksi ja saamiseksi näille alueille otetaan käyttöön myös tuloverovähennys sekä opintolainojen anteeksianto. Työssäkäyntiastetta nostetaan koko maassa. Työuupumusta vähennetään lisäämällä mm. vuorotteluvapaita ja osaaikaeläkkeiden käyttöä sekä näihin tärkeitä lainsäädäntötoimia.
Verotus ja tukipolitiikka	Suomi pyrkii harmonisoimaan EU:n verotusta, eläkekäytäntöä ja tukipolitiikkaa niin, että työnteko on aina huomattavasti tukien varassa elämistä kannattavampaa. Ihmisen vastuuta itsestään ja läheisistään korostetaan. Tukivii-dakkoa yksinkertaistetaan ja tukien tasoa lasketaan. Suomessa siirtymistä eläkkeelle on tehty enemmän asteittaiseksi ja eläkkeelle siirtymisen iän suhteen vaihtelevaksi. On otettu käyttöön järjestelmä, missä jokainen alkaa	Yhdistetään verotus ja tukipolitiikka siten, että työhön kannustetaan kaikissa tuloluokissa ja normaaleissa elämäntilanteissa. Huolehditaan siitä, että vastenmieliseenkin palkkatyöhön löytyy vapaaehtoisia työvoimaa. Eläkkeelle siirtyminen tehdään joustavaksi. Työssäpysymisen kannustamiseksi kehitetään kannustus-toimia.	Yhdistetään verotus ja tukipolitiikka siten, että työhön kannustetaan kaikissa tuloluokissa ja normaaleissa elämäntilanteissa. Matlapalkkaisuun töihin kannustetaan poistamalla pienten tulojen verotus kokonaan. Otetaan käyttöön ns. suojaosa työttömyysturvaan, jotta lyhyiden pätkätoidenkin vastaanotto käy mielekkääksi työttömyystilanteessa.

STRATEGIAT 2000 - 2015			
	Strategia yhtenäisessä EU:ssa	Strategia eriytyvässä EU:ssa	Strategia kriisiytyvässä EU:ssa
	saada eläkeiän saavutettuaan osaa maksamastaan työ- ja kansaneläkkeestä riippumatta siitä, jatkaako hän työntekoa. Työstä maksettavat tulot säädetään riippumattomiksi eläketuloista. Työnantajille luodaan kiihokkeita ylläpitää työntekijöidensä työkyntoa ja säädellä työhön osallistumista työntekijän kuntoa vastaten.		
Koulutus	<p>Suomi soveltaa elinikäisen oppimisen strategiaa. Koulutus tähtää laajaan ja perusteelliseen yleissivistykseen, joka pitkäjännitteisesti tukee työelämässä tarvittavien valmiuksien hankkimista. Erityistä huomiota kiinnitetään matematiikkaan ja luonnontieteellisten ilmiöiden oivaltamiseen. Yliopistojen sivistystehtävää vahvistetaan. Tieto- ja viestintäteknologian sekä kulttuurisen sisältötuotannon koulutus nostetaan määrältään ja laadultaan OECD-maiden kärkeen. Näyttökokeilla ja koulutusseteleillä nostetaan osaamisen laatua ja kansalaisia koulutetaan todellisten tarpeiden ja oppimismotivaatioiden mukaan. Oppimaan oppimista korostetaan lapsille, mutta myös työelämässä pitkään olleille.</p>	<p>Yleissivistävää koulutusta kehitetään siten, että se käsittää tasapuolisesti humanistis-yhteiskunnalliset ja luonnontieteelliset tekniset alat. Panostetaan englannin ohella venäjän ja aasialaisten kielten taitoon. Ammatillisessa koulutuksessa ja korkea-asteen koulutuksessa painotetaan Suomen erityisiä osaamisalueita Venäjän, Aasian ja Amerikan markkinoilla. Ammattikorkeakouluista kehitetään tasokkaita alemman korkeakouluasteen oppilaitoksia. Yliopistojen resurssit nostetaan maailman parhaiden yliopistojen tasolle.</p>	<p>Koulutuksella pyritään koko väestön monipuoliseen ja omavaraisuutta edistävään osaamis pohjaan. Sivistys nostetaan koulutuksen keskeiseksi tavoitteeksi. Elämän varrella tapahtuvaa ammatinvaihdosta helpotetaan. Kaiken perustana on riittävä ja laaja perusopetus. Uusimuotoinen perusopetus pidennetäänkin 12-vuotiseksi. Opetusalan houkuttelevuutta lisätään mm. tarkistamalla opetushenkilöstön palkkausta. Koulutuksella turvataan kaksikielisyyden säilyminen ja vähemmistökielten opetus.</p>
Tutkimus	<p>Julkishallinnon keskeisin tulevaisuusinvestointi on kansallinen innovaatiopolitiikka, joka turvataan määrätietoisella perustutkimuksella ja klustereittain verkostoituneella globaalisti avoimella soveltavalla tutkimuksella. Suomen T&K-panosta osana bruttokansantuotteesta kasvatetaan jatkuvasti ja julkishallinnon rahoitusosuus nostetaan takaisin vähintään 40 %:iin. Valtio täyttää suhdannevaihteluiden kuopat. Eurooppaan pyritään luomaan tutkimuksen huippuyksikköjen verkostot, jotka saavat vankan perusrahoituksen EU:lta. Suomi kehitetään EU:n sosiaalisen tietoyhteiskunnan laboratoriksi. Tämä rooli lisää tutkimus- ja koulutusyhteistyötä suomalaisten sekä pohjoisamerikkalaisten ja aasia-</p>	<p>Valtion osuus tutkimus- ja tuotekehitysvaroista nostetaan yli kahdeksan prosenttiin kansantuotosta. Teollisuus nostaa vastaavasti omaa osuuttaan. Suomelle tärkeillä tutkimusaloilla pyritään maailman kärkir ryhmään. Tutkimusyhteistyötä ja tutkijavaihtoa Venäjän, USA:n ja Aasian maiden kanssa lisätään. Painotetaan globaalista osaamista ja ulkoeurooppalaisten kulttuurien tuntemusta. Yliopistoja kehitetään sivistysyliopistojen suuntaan.</p>	<p>Tieteellistä tutkimusta lisätään ja myös sitä hajasijoitetaan siten, että kunkin maakunnan yliopistosta tai korkeakoulusta kehitetään määrätyn tiede- ja tutkimusalan huippukeskittymä palvelemaan ympäröivää aluetta ja samalla koko maata. Maahan luodaan samalla verkostoyliopisto. Yliopistojen ja korkeakoulujen ja myös ammattikorkeakoulujen yhteyksiä Pohjoismaihin sekä Venäjälle lisätään.</p>

STRATEGIAT 2000 - 2015			
	Strategia yhtenäisessä EU:ssa	Strategia eriytyvässä EU:ssa	Strategia kriisiytyvässä EU:ssa
	laisten kesken.		
Turvalli- suus	EU:n sisällä edistetään yhtenäistä ja ennaltaehkäisevää kriminaalipolitiikka. Harmaata taloutta torjutaan niin Suomen omin toimenpitein kuin vaikuttamalla EU:n politiikkaan. Kansainvälinen terrorismi ja rikollisuus pyritään eristämään EU:n ulkopuolelle. Sosiaalista turvallisuutta lisätään, globaaleja asennekampanjoita järjestetään ja rangaistuksia huumeita vastaan kovennetaan. Tätä tuetaan mittavilla investoinneilla, joilla parannetaan kehitysmaiden elinoloja.	Naapurimaiden kanssa harjoitetaan yhteistä kriminaalipolitiikkaa. Kansainvälinen terrorismi ja rikollisuus pyritään eristämään pohjoisten alueiden ulkopuolelle. Kansainvälisten järjestöjen kautta pyritään turvallisuuden lisäämiseen kaikkialla maailmassa. Turvallisuuden edistämiseksi kehitysmaiden ja vähemmän kehittyneiden maiden elintaso pyritään nostamaan eri keinoin.	Suomi säilyttää liittoutumattomuutensa, asevelvollisuusarmeijansa ja aluepuolustuksensa jatkuen kansainvälisessä kanssakäymisessä tarvittaessa sovittelijan ja välittäjän roolissa. Suomi osallistuu rauhanturvatehtäviin ja kriisinhallintaan nykyisten sopimustensa mukaisesti. Tehokkaalla rajavalvonnalla ja kansainvälisellä yhteistyöllä pyritään tehostamaan terrorismin, huume- ja muun rikollisuuden leviämistä maahamme. Erityisesti YK:n vahvistamisella pyritään tehostamaan globalisaation ohjaamista ja sen haittavaikutusten lieventämistä. Euroopassa tuetaan ETYJ:n roolin lisäämistä. Pohjoismaiden yhteistyö nostetaan uudelleen keskiöön.
Työ- ja vapaa- aika	Suomi pyrkii EU:ssa työn joustavaan rytmiykseen viikoittain, vuosittain ja läpi aikuisiän yksilön ja perheen tarpeiden mukaisesti. Viikoittaista työaika ei lyhennetä. Elinikäistä oppimista työelämän osana kannustetaan. Yritysten ja yhteisöjen tilinpäätös- ja tasetiedoissa arvioidaan myös inhimillinen ja sosiaalinen pääoma. Työnantajan ja työntekijän yhdessä suunnittelemissa ja toteuttamissa osaamisinvestointeja tuetaan. Liikunnallista elämäniloa mutta myös luovaa joutenoloa arvostetaan.	Kansainvälisen kilpailukykyyn puitteissa pyritään viikoittaisen ja elämänmittaisen työ- ja vapaa-ajan porrastukseen ja joustavuuteen. Aktiivinen työelämä yhdistetään elämänmittaiseen koulutukseen. Osa-aikatyötä lisätään. Kannustetaan lähialueyhteistyötä vahvistavaa kulttuuritoimintaa.	Perhe-elämän tarpeet huomioon ottaen säädetään viikoittainen ja elämänpituisen työ- ja vapaa-aika porrastettuna ja joustavana. Myös eläköityminen muutetaan entistä joustavammaksi. Perheiden arkeen suuresti vaikuttavien kunnallisten ja muiden palvelujen rahoitus pohjaa turvataan. Aktiivinen työelämä yhdistetään monipuoliseen ja jatkuvaan elämän laatua korostavaan koulutukseen. Vapaa-ajan käytössä kiinnitetään suuri huomio nuorison aktivointiin myös erimuotoisten liikunta-toimintojen käyttäjiksi.
Ihmisten terveys	Ihmisten omatoimisuutta, terveyden suunnitelmallista ylläpitoa ja sairauksien ehkäisyä korostetaan. Terveystieteiden tutkimusta ja terveydenhoitoa pidetään Suomessa perusoikeutena muun Euroopan politiikasta riippumatta. Satakunnan makropilotin kaltainen hoitoketjujen virtaviivaistaminen levitetään muuallekin Eurooppaan. EU:n työsuojelu keskitetään kansanterveyden ylläpitoon ja palvelujen laatuun. Työssäjakamista edistetään työn, oppimisen ja virkistämisen tarkoituksella.	Osallistutaan lähialueiden kanssa yhteisten säädösten kehittelyyn, sekä tähdätään kansanterveyden ylläpitoon ja korkeaan tasoon. Terveystieteiden tutkimusta ja terveydenhoitoa pidetään Suomessa perusoikeudeksi. Lisätään ihmisten itsehoitoa ja itsenäistä selviytymistä tukevaa tietoa heidän terveydentilastaan ja sen ylläpidosta.	Elämän laatua suojataan kulutusta ohjaavalla lainsäädännöllä. Terveystieteiden tutkimusta ja terveydenhoitoa pidetään Suomessa perusoikeudeksi niukoissakin taloudellisissa oloissa. Lisätään lääkäreiden ja muun terveydenhoitohenkilöstön koulutusta ja ryhdytään toimiin terveydenhoitohenkilöstön pysyttämiseksi Suomessa.

STRATEGIAT 2000 - 2015			
	Strategia yhtenäisessä EU:ssa	Strategia eriytyvässä EU:ssa	Strategia kriisiytyvässä EU:ssa
	senmukaisella rytmityksellä.		
Luonto	Kansalaisten ympäristötietoisuutta ja -vastuullisuutta lisätään. Suomi vahvistaa rooliaan ympäristötekniikan kehittäjänä ja vaikuttaa merkittävästi EU:n kautta. Venäjän aiheuttamat ympäristöuhat otetaan EU:n ympäristöpolitiikan ykkösasiaksi. EU torjuu ympäristö- ja siihen kytkeytyvällä talouspolitiikalla päästöjen ja jätteiden muodostumisen. Sama tavoite pyritään laajentamaan kaikkien läntisten teollisuusmaiden lainsäädäntöön, talous- ja tukipolitiikkaan. EU rakentaa koko Euroopan kattavaa luonto- ja virkistysalueiden verkostoa.	Ilmastomuutoksen hillitsemiseksi siedettäväksi pyritään globaaliin sopimukseen hiilidioksidipäästöjen riittäväksi vähentämiseksi ja samalla tähdätään pientuotteen päästöjen ja happosateiden vähentämiseen. Vaihtoehtoisia energiamuotoja kehitetään. Pohjoismaisena yhteistyönä kehitetään maailmanlaajuiseen käyttöön ympäristön kaukokartoitus- ja hallintajärjestelmät, jotka pyritään saamaan suosituksiksi koko maailmassa. Luontoa säästävää luontomatkailua tarjotaan Keski- ja Etelä-Euroopan kansalaisille. Venäjän kanssa kehitetään yhteistyötä lähialueen ympäristöongelmien ratkaisemiseksi.	Luodaan Suomesta eurooppalaisten matkailijoiden toivomaa ympäristöarvoiltaan ja luonnon kauneudeltaan. Kehitetään kierrätyksestä ja jätteiden käsittelystä ja päästöjen hallinnasta sekä tuuli-voimalateknologiasta merkittäviä suomalaisia vientiartikkeleita. Myös omassa maassa tehostetaan ilmansuojelutoimia liikenne- ja muita saastepäästöjä vähentämällä.

4. TULEVAISUUSPOLITIIKAN VÄLITTÖMÄT TOIMENPITEET

Nykytilanteen kartoitus, megatrendit, heikot signaalit, skenaariot ja strategiat muodostavat tulevaisuuden mahdollisuuksien kartan, jota käyttäen Suomi voi tulevaisuusvaliokunnan käsityksen mukaan paremmin suunnistaa kohti visiona määriteltyä työelämän kehittämisen tavoitetilaa. Tarkastelun perusteella valiokunta on laatinut ehdotuksen tulevaisuuspolitiikan välittömistä toimenpiteistä. Valiokunta katsoo niiden edistävän Suomen menestymistä tulevaisuuskartan määrittelemässä toimintaympäristössä.

Ehdotuksessa valiokunta on keskittynyt toimenpiteisiin, joita tarvitaan työn edellytysten ja hyvän työelämän turvaamiseen. Sen vuoksi ei ole tarkasteltu toimia, joita mm. ympäristöongelmat ja turvallisuus vaativat. Toimenpidelinjauksia valmistellessaan valiokunta on kuullut asiantuntijoita sekä yhteisessä kuulemisessa Kokoneiden viisaiden ja Nuorten tulevaisuudentekijöiden keskustelufoorumeita. Valiokunnan tavoitteena on herättää keskustelua esitetyistä ja valituista asiakokonaisuuksista eduskunnassa ja laajemminkin.

Tulevaisuusvaliokunta esittää, että ehdotukset välittömiksi toimenpiteiksi otetaan huomioon valtioneuvoston valmistellessa eduskunnalle annettavaa seuraavaa tulevaisuusselontekoa ja siihen liitettävää väestöpoliittista selontekoa.

I Suomalaisen perhe- ja väestöpolitiikan haasteet

Ihmiskunnan historiassa kansa ja sen kulttuuri ovat menestyneet, jos väestöpohja on ollut terve. Suomen väestö- ja työvoimakehityksen nykyinen ja tuleva vinouma on saatava korjatuksi. Suomessa syntyvyyden nostaminen on keskeistä hyvinvoinnin turvaamiseksi. On tärkeää, että luodaan sellaisia ratkaisumalleja, jotka

samanaikaisesti tukevat tervettä väestörakennetta sekä perheajan ja työelämän yhteensovittamista. Erityisesti isien perheaikaa on pyrittävä lisäämään.

Suomalaisten varhainen eläköityminen on seurausta laajaksi todetusta työuupumuksesta sekä iäkkäämpien työntekijöiden vaikeuksista työllistyä. Työorganisaatioita tuleekin kehittää siten, että ne paremmin huomioivat työntekijöiden jaksamisen ja huolehtivat siitä. On myös jatkettava toimintaa ikärasismin poistamiseksi kokonaan työelämästä.

Työntekijöiden halu ja mahdollisuus jatkaa työtehtävissä eläkeiän saavuttamisen jälkeen vaihtelevat. Onkin tarpeen muuttaa nykyisiä eläkkeelle siirtymistä koskevia säädöksiä ja käytäntöjä. Eläkeiän saavuttaneita tulee kannustaa ja kuntouttaa jatkamaan tehtävissä, missä he voivat olla hyödyksi. Tehtävän työn määrä sekä eläkkeelle siirtyminen tulee joustavasti mitoittaa työn luonteen ja työntekijän kunnon pohjalta. Työssä jatkamiselle tulee luoda vahvoja taloudellisia kannusteita. Näin voidaan edistää työssä syntyneen kokemuksen siirtymistä nuoremmille.

Vähenevän ja vanhenevan väestön aiheuttamaa rakennemuutosta pehmentämään tarvitaan korvaavaa maahanmuuttoa. Monet työt kaipaavat tekijöitä mm. palvelualoilla tulevaisuudessa. Maahanmuuttajatyövoiman lisääntyminen edellyttää suomalaisilta positiivista suhtautumista ulkomaalaisiin ja heidän kulttuurinsa ymmärtämistä. Toisaalta monissa palveluammateissa korostuu maahanmuuttajien kielen, kulttuurisen ja sosiaalisen osaamisen merkitys. Sosiaalipalveluita on kehitettävä ulkomaalaisten tarpeet huomioonottaviksi.

Suomen ulkomaalaispolitiikka on tähän asti enimmäkseen keskittynyt pakolaisten vastaanottoon. Kasvava työvoiman tarve vaatii siirtymistä aktiivisempaan ulkomaalaispolitiikkaan. Suomeen on syntymässä osaamisvajetta useilla tieteen ja tekniikan aloilla, erityisesti nopeasti kasvavalla tietoliikenne- ja tietotekniikka-alalla, mutta myös muilla aloilla. Osaamisen turvaamiseksi on rekrytoitava pätevää työvoimaa ulkomailta, mutta se edellyttää, että Suomi on riittävän kiinnostava. Työn mielenkiintoisuuden ohella myös muut osaajien kannalta tärkeät asiat on saatava kuntoon. Suomen ulkomaalaispolitiikka ei voi kuitenkaan perustua vain suotuisten olosuhteiden luomiseen huippuosaajien maahanmuutolle. Kaikille maahamme muuttaville tulisi luoda hyvät olosuhteet.

Kannustetaan syntyvyyttä mm. perhe- ja veropoliittisin keinoin. Luodaan lisää taloudellisia kannustimia perheajan lisäämiseksi alle kouluikäisten lasten perheissä. Erityisesti kannustetaan isiä perheajan lisäämiseen. Vanhempainloman käyttöaikaa olisi jatkettava lapsen seitsemään ikävuoteen asti.

Pyritään 80 %:n työssäkäyntiasteeseen valiokunnan vision mukaisesti. Tämä edellyttää koulutuksen edelleen tehostamisen ohella myös huomion kiinnittämistä varhaista eläköitymistä aiheuttavan työuupumuksen voittamiseen. Tässä tarkoituksessa työnantajille luodaan kannusteita ylläpitää työntekijöidensä työkuntoa ja säädellä työhön osallistumista työntekijän kuntoa huomioonottaen. Työntekijää kannustetaan vastaavasti huolehtimaan henkisestä ja fyysisestä kunnostaan. Eri tehtävissä toimivien kuntoa tulee seurata säännöllisesti, heille sopivien tehtävien ja työmäärän määrittämiseksi.

Otetaan käyttöön järjestelmä, missä jokainen alkaa saada eläkeikään tultuaan maksamaansa työ- ja kansaneläkettä riippumatta siitä, jatkaako hän työntekoa. Työstä maksettavat tulot säädetään riippumattomiksi eläketuloista.

Kehitetään aktiivista ulkomaalaispolitiikkaa siten, että tarpeellisen työvoiman maahanmuutto nopeutuu ja yksinkertaistuu ja että Suomesta tehdään ulkomaalaisia houkutteleva niin, että he viihtyvät Suomessa. Ulkomaalaisten sosiaaliturvaa kehitetään niin, että sosiaalietuudet säilyvät siirryttäessä maasta toiseen. Ulkomaalaisille, mutta myös suomalaisille, tulisi järjestää entistä enemmän kielellistä, monikulttuurista ja arkipäivän toimista selviämistä edistävää koulutusta.

II Investoinnit koulutukseen ja tutkimukseen

Suomen menestys riippuu osaavista, innovatiivisista ja ahkerista ihmisistä. Elinikäisen oppimisen perustana ovat motivoivat ja innostavat kokemukset oppimisen alkuvaiheesta lähtien. Siksi on tärkeää huolehtia peruskoulun mahdollisuuksista hoitaa tehtävänsä niin, että se pystyy vastaamaan ajan uusiin haasteisiin. Jo peruskoulussa on perusteltua aloittaa osana yleissivistystä monipuolinen tekniikan opetus sekä tytöille että pojille. Teknologiakasvatus tukee nuoria käyttämään ja ylläpitämään kestävästä kehityksestä ja ympäristön huomioonottavaa tekniikkaa ja taloutta.

Demokraattisen yhteiskunnan kansalaisten on voitava vaikuttaa yhteiskunnan tekniseen ja ympäristökehitykseen. Se edellyttää tietoa yhteiskunnan toimintajärjestelmistä sekä luonnontieteistä ja tekniikasta. Näitä koskevat taidot ja kielten hallinta korostuvat entistä enemmän myös työelämässä.

Suomen menestyminen uuden tekniikan kehittämisessä ja soveltamisessa tarjoaa runsaasti uusia työtehtäviä monilla toimialoilla. Niissä korostuvat tekniikka, luonnontieteet, ympäristötietous ja kansainvälisyys.

Peruskoulussa kiinnitetään huomiota luokkakokojen pienentämiseen ja äidinkielen ja perusmatematiikan opettamiseen. Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa on opettajien ammattitaito tärkeää. Opettajien ammattitaidon ylläpitämiseksi täydennyskoulutuksen on oltava keskeinen osa koulutusjärjestelmää. Huolehditaan pätevien opettajien saatavuudesta.

Sisällytetään teknologiakasvatus peruskoulun opetussuunnitelmiin ja tuntijakoon. Sitä varten perustetaan välittömästi Unescon päätöksen mukaisesti asiaa valmistelemaan kansallinen teknologian opetuksen toimeenpanoryhmä (ns. "task force").

Lukiossa annetaan jokaiselle laaja yleissivistys, johon sisältyvät kielitaidon ja humanistis-yhteiskunnallisten tietojen lisäksi luonnontieteellis-tekniset tiedot. Sen toteuttamiseksi ylioppilaskokeisiin sisällytetään kaksi reaalikoetta, joita toinen käsittää humanistis-yhteiskunnalliset aineet ja toinen luonnontieteellis-tekniset aineet.

Huipputekniikan viennistä on tullut kansantalouden kasvun perusta, jonka varassa Suomen tuleva hyvinvointi ja velanmaksukyky ovat. Siksi on ensiarvoisen tärkeää, että korkeakoulut pystyvät vastaamaan kasvavien huipputekniikan alojen elektroniikan, tietoliikenne- ja tietotekniikan sekä biotekniikan koulutus- ja tutkimustarpeisiin. Tietoyhteiskunnassa kaikilla muillakin kulttuurin aloilla tarvitaan entistä syvällisempää ja korkeatasoisempaa koulutusta. Korkeakoulujen on saatava opetukseen ja tutkimukseen sekä niiden laajentamiseen riittävät resurssit. Tavoitteena on resurssien saaminen eri tieteenaloilla kansainväliselle tasolle vertaamalla ulkomaisiin huippukorkeakouluihin.

Korkeakoulujen toimintaa on kehitettävä niin, että ne pystyvät nykyistä paljon nopeammin vastaamaan yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Opiskelijoiden valintaa, opetusta ja opiskelua on kehitettävä niin, että opiskelijat pääsevät nopeammin opiskelemaan ja valmistumisajat lyhenevät.

Tutkimus ja tuotekehitys ovat avainasemassa uuden tiedon hankkimisessa. Suomessa tarvitaan suhteellisesti suuria panostuksia tutkimukseen, koska Suomi on menestynyt ja haluaa menestyä tutkimusintensiivisillä aloilla. Ruotsi on vastaavassa asemassa ja sijoittaa 3,9 % BKT:stä tutkimukseen ja tuotekehitykseen, mutta Suomi vain 3,1 %. Suomessa yritysten panostus on jatkuvasti noussut ja julkisen rahoituksen osuus pudonnut alle kolmasosaan. Korkeakoulujen perustutkimus ei siten tuota riittävästi uutta tietoa ja innovaatioita tulevaisuuden menestyksen turvaamiseksi.

Korkeakoulujen perusvoimavarojen pikainen nostaminen OECD-maiden kärkitasoa vastaavaksi on nähtävä Suomelle välttämättömänä investointina tulevaisuuteen. Laaditaan korkeakouluille pitkän tähtäyksen kehittämisohjelma, joka ottaa huomioon kansallisesti ja alueellisesti keskeiset osaamistarpeet. Korkeakouluille varataan riittävät voimavarat korkeatasoiseen

opetukseen ja tutkimukseen sekä uudistetaan niiden toimintakulttuuri tietoyhteiskunnan tarpeita vastaavaksi.

Korkeakouluopetusta ja opiskelua kehitetään siten, että opiskelijaksi pääseminen nopeutuu, tehokas opiskelu mahdollistuu, tutkintojen suoritusajat lyhenevät ja opiskelun keskeyttäminen vähenee olennaisesti. Opintotukijärjestelmää kehitetään nykyistä kannustavammaksi. Yksi keino tähän on valtion korkotuen maksaminen opintolainoille. Toinen on esimerkiksi säädösten muuttaminen niin, että opiskelija voi joustavasti käyttää säästyneet opintotukikuukaudet myöhemmän elämän aikana opiskelusta aiheutuviin kustannuksiin.

Tutkintojärjestelmää ja aikuiskoulutusta kehitetään elinikäisen oppimisen periaatteita korostaen. Opettajan roolina on erityisesti innostaa tekemällä ja tutkimalla oppimiseen. Henkilöiden omien perhe- ja muiden elinolosuhteiden tarpeiden mukaisesti mahdollistetaan myös taloudellisesti opiskelun ja työn tarkoituksenmukainen vuorottelu ja myös toisiinsa kytkeytyvä samanaikaisuus. Tavoitteena on ammattitaidon jatkuva ylläpito.

Asetetaan tavoitteeksi nostaa tutkimus- ja tuotekehitysvarojen osuus BKT:sta vähintään 4 prosenttiin vuoteen 2010 mennessä ja valtion osuus siitä 40 prosenttiin. Korkeakoulujen perustutkimusresurssit nostetaan kansainvälisesti johtavien yliopistojen tasolle lisäämällä yliopistojen tutkimusrahoitusta ja Suomen Akatemian rahoitusta. Riittävien resurssien turvaamiseksi soveltavaan tutkimukseen ja tuotekehitykseen lisätään Tekesin resursseja.

III Verotuksen uudistaminen

Verotus ja tukipolitiikka ovat viimeisten vuosikymmenien lainsäädännön johdosta muodostaneet monessa suhteessa epäjohtonmukaisen ja epäoikeudenmukaisen kokonaisuuden. Kaikkein räikeimpänä epäkohtana on nähtävä tilanteet, joissa perheen käyttöön jäävä rahamäärä pienenee tai kasvaa vain merkityksettömästi, vaikka työstä saatavat bruttotulot lisääntyvät. Perussyynä tällaiseen epäkohtaan on lainsäädännön rikkonaisuus ja jakautuminen useamman eri ministeriön tehtäväksi. On säädetty lakeja pohtimatta niiden kokonaisvaikutusta. Valiokunta katsoo, että riippumatta perheen rakenteesta tulisi huolehtia siitä, että käteen jäävät tulot kasvaisivat aina ainakin kolmanneksella siitä määrästä, jolla bruttotulot lisääntyneestä työmäärästä tai ansiotason korotuksesta riippuen ovat kasvaneet.

Verotusta ja tulonsiirtoja kehittämällä tulee kannustaa pienituloisia lisäämään palkkatulojaan. Verotus, perhepoliittiset tuet, päivähoitomaksut, opiskeluun liittyvät tuet ja muut perheen taloudelliseen tilaan vaikuttavat toimenpiteet yhteensovitetaan siten, että kaikkien perhetyyppien käytettäväksi jäävät tulot kasvavat aina vähintään 30 % siitä määrästä, jolla perheen palkkatulot kasvavat.

Huolehditaan, että jos nettopalkkatulojen kasvu jää alle 30 %, henkilöllä on oikeus hakemuksella saada puuttuva tulo-osuus. Näin luodaan hallinnolle painetta korjata säädöksiään siten, että mainittu tavoite toteutuu.

Uuden teknologian sovellusten vaikutuksista veropohja uhkaa kaventua. Tästä syystä tulisi varmistaa, että verotusta kohdistetaan niihin toimintoihin, jotka tarjoavat veropohjaa myös tulevaisuudessa. Toisaalta on varmistettava, että liiallinen verotus ei johda osaajien siirtymiseensä ulkomaille. Suomen vakaat olot ja hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamat palvelut sekä mielenkiintoinen työ ovat olleet osaavalle työvoimalle tärkeämpi peruste toimia Suomessa kuin matalat verot. Huippuosaaajien työtehtävät ovat kuitenkin globaalisia, joten on vaarana, että niin suomalaiset kuin ulkomaalaisetkin huippuosaaajat siirtyvät kiinnostaviin tehtäviin ulkomaille.

Neuvotellaan Suomen aloitteesta EU:ssa Internetkaupalle sopiva arvonlisäveroratkaisu.

Tuloverotuksen alentamista jatketaan kilpailukykyiselle tasolle ja verotusta kehitetään hyvinvointiyhteiskunnan palvelujen turvaamiseksi

IV Suomipolitiikka ja eriytyvä aluepolitiikka

Valiokunnan käsityksen mukaan Suomea voidaan tulevaisuudessa kehittää neljää tyyppiä olevien keskusten ja niiden vaikutusalueiden verkostona. Ensimmäinen on pääkaupunkiseudun muodostama metropoli, toiseen kuuluvat 6 - 7 osaamiskeskittymää. Kolmannen muodostavat 20 - 30 alue- ja osaamiskeskusta ja neljättä tyyppiä edustavat asumiselle hyvät ja edulliset olosuhteet tarjoavat maaseudun seutukunnat. Kehittämistoimissa on otettava huomioon kunkin tyyppin erityistilanne.

Globalisoituvan uuden talouden vetureita ovat suuren tietopääoman osaamiskeskittymät, metropolit. Suomessa pääkaupunkiseutu on metropoli, jossa on maailmanlaajuisesti tunnustettua erikoisosaamista huipputekniikassa langattoman viestinnän ja biotekniikan aloilla. Pääkaupunkiseudulla on tärkeä tehtävä Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn ylläpitäjänä muiden metropolien rinnalla.

Kasvukeskukset ovat keskikokoisia osaamiskeskittymiä, jotka ovat suuntautuneet uuden talouden tai kehittyvän perusteellisuuden jonkin alan ydinosaamiseen. Osaamiskeskittymät palvelevat alueellisia, kansallisia ja kansainvälisiä verkostoja.

Alue- ja osaamiskeskukset ovat keskittyneet korkeata osaamistasoa edustaviin uuden talouden tai kehittyvän perusteellisuuden ja palveluiden sovellutuksiin. Monet sovellutukset eivät vaadi toimintaa suurissa keskuksissa.

Maaseudun seutukunnista voi muodostua ekologisesti kestävä toiminnan ja hyvän asumisen ympäristöjä, joissa suuntaudutaan monipuolisesti pien- ja perheyrittäjätoimintaan. Monet haluavat asumisviihtyvyyden vuoksi työskennellä niistä käsin etätyötä hyväksikäyttäen. Maatilojen ja perhemaatalouden merkitys korostuu tulevaisuudessa elintarvikkeiden saatavuuden ja laadun kannalta. Perheviljelmien merkitys maaseudun kehittäjänä ja myös aineettomien hyödykkeiden tuottajana on tärkeä. On tärkeää, että peruselintarvikkeet tuotetaan Suomessa alueellisesti lähellä kuluttajia.

Suomen kehitys huipputekniikan maaksi on tapahtunut ennätysnopeasti. Hyvän tulevaisuuden saavuttamiseksi on ratkaistava nopean yhteiskunnallisen muutoksen aiheuttamat ongelmat huolehtien samalla siitä, että työllisyys edelleen paranee ja taloudellinen kasvu jatkuu päämääränä taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kehitys.

Lainsäädäntöä tulee eriyttää ottaen huomioon eri tyyppisten alueiden toisistaan poikkeavat tarpeet.

Pääkaupunkiseudun kansainvälinen kilpailukyky tiedon, osaamisen ja infrastruktuurin suhteen taataan edistämällä alueen sisäistä yhteistyötä ja muin tarvittavin erityistoimin. Suomen kansainvälinen asema tietoyhteiskunnan edelläkävijänä turvataan mm. luomalla hyvät toimintamahdollisuudet ulkomaisille yrityksille perustamalla kansainvälinen yrityspuisto pääkaupunkiseudulle.

Osaamiskeskittymien sekä alue- ja osaamiskeskusten kehittämisedellytyksistä huolehditaan eri toimenpitein ottaen huomioon niiden erikoisosaamisen. Yhteyksien parantamiseksi pääkaupunkiseudulle ja alueiden kesken rakennetaan liikennetarpeen edellyttämä tieverkko ja hyvät junayhteydet sekä varmistetaan riittävät lentoyhteydet.

Ulotetaan kaikkiin seutukuntiin riittävän laajakaistaiset tietoliikenneyhteydet, joilla mahdollistetaan yhteydet oman maakunnan markkinoihin sekä Suomen ja maailmanmarkkinoihin.

Kannustetaan seutukuntia yhteistyössä maakuntaliittojen kanssa ottamaan huomioon kehittämisstrategioiden toteuttamisessa etättyö ja muut uuden talouden työmahdollisuudet ja verkostoituminen seutukuntien ja maakuntien kesken. Samalla selvitetään uuden yritystoiminnan tarvitsema koulutus. Strategian perusteella voidaan myöntää helpotusta työntekijöiden sosiaaliturvamaksuissa EU:n tukiluokitukset huomioon ottaen.

Luodaan edellytyksiä matkailun kehittymiseksi tulevaisuudessa kansantaloudellisesti elektronikkateollisuuteen ja metsäteollisuuteen verrattavaksi toimialaksi. Suositetaan erityisesti korkeatasoista kestävää luontomatkailua, joka tarjoaa työtehtäviä myös harvaanasutuilla seuduilla.

Mahdollistetaan alkutuotannon toimintaedellytykset niin, että kotimainen elintarviketuotanto säilyy korkeatasoisena. Maataloustuotantoa kehitetään jatkuvasti niin, että kuluttajan odotukset tuotteen jäljitettävyydestä, laadusta ja ympäristöystävällisyydestä täyttyvät. Parannetaan lähituotannon edellytyksiä.

5. EDUSKUNNAN TULEVAISUUSPOLITIIKAN KEHITTÄMINEN

Eduskunnan perinteinen työtapa on ollut pääasiassa reaktiivista eli vastaamista valtioneuvostosta tuleviin aloitteisiin. Vuonna 1999 tehty päätös vakinaistaa tulevaisuusvaliokunta oli koko eduskunnan selvä tahdonilmaus vahvistaa tulevia haasteita ennakoivaa eli proaktiivista otetta eduskuntatyössä.

Eduskunnan tulevaisuuspolitiikan ja tulevaisuusvaliokunnan työn jo vakiintuneisiin muotoihin kuuluu vastaaminen valtioneuvoston laatimaan tulevaisuusselontekoon sekä muihin tulevaisuutta koskeviin valtioneuvoston selontekoihin, esityksiin tai aloitteisiin. Tämän perustehtävän ohella tulevaisuusvaliokunta on koordinoinut eduskunnan työtä palvelevaa teknologian yhteiskunnallisten vaikutusten arviointia. Nämä tulevaisuusvaliokunnan valmisteltaviksi uskotut työmuodot ovat jo lisänneet eduskuntatyön ennakoivaa suuntautumista tulevaisuuden haasteisiin.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että kokonaisvaltaista tulevien haasteiden tarkastelua olisi edelleen vahvistettava eduskunnassa siten, että se palvelisi entistä paremmin eduskunnassa tapahtuvaa työtä. Tässä tarkoituksessa ehdotetaan, että edellä mainittujen työmuotojen lisäksi valiokunta tekee vaalikauden ensimmäisenä vuonna tulevaisuusselvityksen tai tulevaisuuskartan valitusta tulevaisuuden kannalta ajankohtaisesta teemasta. Teemaa valitessaan tulevaisuusvaliokunta kuulee muita valiokuntia. Eduskunnan hyväksymä tulevaisuusselvitys toimii pohjana, kun valtioneuvosto laatii vaalikauden toisena vuonna eduskunnalle annettavan tulevaisuusselonteon.

Kuluvalla vaalikaudella teema on ollut työn tulevaisuus. Tulevaisuuskartan laatiminen tarjoaa perustan tulevaisuussuuntautuneelle vuorovaikutukselle eduskunnan työskentelyssä ja yhteyden pidossa eri kansalaisryhmien kanssa kuten työskenaarioiden yhteydessä on jo menetelty Kokoneet viisaat ja Nuoret tulevaisuudentekijät -keskustelufoorumien osalta.

Valiokunta ehdottaa eduskunnan menettelytavaksi, että vaalien jälkeen valittu uusi tulevaisuusvaliokunta valitsee muita valiokuntia kuultuaan tulevaisuuden kannalta ajankohtaisen teeman, josta valiokunta laatii vaalikauden ensimmäisenä vuonna tulevaisuusselvityksen tai tulevaisuuskartan. Eduskunnan hyväksymä selvitys on pohjana valtioneuvoston laatiessa eduskunnalle vaalikauden toisena vuonna annettavan tulevaisuusselonteon.

Helsingissä 28. maaliskuuta 2001

Tämän asiakirjan ratkaisevaan käsittelyyn ovat ottaneet osaa:

pj.	Martti Tiuri /kok
vpj.	Kalevi Olin /sd
jäs.	Christina Gestrin /r
	Leea Hiltunen /skl
	Ulla Juurola /sd
	Reijo Kallio /sd
	Kyösti Karjula /kesk
	Markku Markkula /kok
	Rauha-Maria Mertjärvi /vihr
	Petri Neittaanmäki /kesk
	Juha Rehula /kesk
	Esko-Juhani Tennilä /vas
	Pekka Vilkuna /kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.